

BENDE KANISA NYALO WAROWA?

Tich mar Kanisa en ang'o kuom warruok? Bende Kanisa nyalo kawo okang' mar kelo winjruok e kind jaricho moselal kod Nyasaye? Bende Kanisa nyalo luokonwa richowa kata kawo kar Nyasaye?

Bende in ng'atno machielo “mak mana” Yesu Kristo? Penjono nyalo nenore ka gima oken penjo ma kare kata odoko ni en penjo ma dwarore. En adiera ni ok in Yesu Kristo to an bende ok an en. Waduto “wapogore” kod Kristo.

Emomiyo kane Petro owacho ni warruok onge kuom “ngato ang'ata” mak mana Yesu Kristo, ne ok oweyo thuolo kuomi, kata kuoma, kata kuom kanyakla duto mar kanisa mondo wabed kod paro ni wawegi wan kaka jowar. Ka owuoyo kuom Kristo, Petro nowacho kama: *“En kende ema ji yudo warruok kuome, nimar onge ng'at moro machielo e piny ngima ma Nyasaye osechiwo nyinge ni ji mondo oyudie warruok” (Tich jooto 4:5-12).*

Onge kata achiel kuomwa manyalo “waro” nyawadgi. Waduto ok wanyal waro chuny ng'atno machielo kata waro kanyakla maduong' machalo kodwa. Kata odoko ni Yesu kristo nyalo dak kuomwa, pod okwan jowar.

Ng'wuonnauru kata ka chalo ka gima akwedo wachno, en mana ni nitiere jogo mantiere kod yie ni kanisa nyalo bedo kaka jachung' matimo tich mar warruok. Kanisa ok en Yesu kristo kendo oken jawar.

Wanonuru wechegi:

1. Kanisa oknotho nikech wan: “To gima nyiso ni Nyasaye oherowa gi hera maduong' en ni Kristo nothonwa kane pod wan joricho” (Jo-Rumi 5:8).

2. Kanisa ok kel winjruok e kindwa gi Nyasaye:

“Kaka koro tho mar Kristo osemiyo wabet e winjruok gi Nyasaye, wan gi ratiro ni obiro resowa e kum mogik. Kane pod wan wasik Nyasaye, *to ne omiyo wasedoko osiepene, kuom tho mar wuode*. To tinde koro kaka wasedoko osiepene, donge ibiro resowa moloyo nikech ngima mar wuode” (Jo-Rumi 5:9-10).

3. Kanisa ok kel winjruok:

“To ok mano kende. Wamor bende kuom Nyasaye *nikech gima ne Yesu Kristo ruodhwa otimonwa, nimar en ema nomiyo wadoko osiepe Nyasaye*” (Jo-Rumi 5:11).

4. Kanisa ok puodhwa:

“Un chwo, heruru mondu mana kaka Kristo nohero kanyakla mar joma oyie kuome, mochiwo ngimane nikech en; mondo opwodhe kolwoke gi pi kendo gi wach...” (Jo-Efeso 5:25). Kanisa oknyal pwoth – nyaka pwodhe kod Yesu Kristo.

Mopogore gi magi duto, kanisa ok nyal nywolowa manyien; ok onyal changowa ka wabedo matuo. Bende onge ng’at moseyie ni kanisa nyalo chierowa kuom tho.

Bedo makare, warruok, kod winjruok duto dware chwer mar remo, to kanisa ok chwer remo nikech wan.

Mano en kare, mak mana ni bende kanisa nitiere kod tich *moro amora* kuom warruok?

Adiera nitiere. Kanisa ema warruok manyo. Kanisa nyaka nwang’ warruok, puoth, rit, pith, kod tach – duto kokadho kuom Yesu Kristo kaka wi kanisa.

Keto kanisa e tich mar ng’at manyalo warowa, kata manyalo miyo wabedo makare, kata manyalo ketowa mondo wabed kaka Nyasaye chalo kaka keto kanisa kar Kristo. Timo kanisa kaka jawar en keto sanamu mar kanisa.

Magi duto nyaka wach nikech ji mang’eny kia chakruok mar kanisa kod tich mar kanisa.

Koro kanisa en ang’o?

Mokwongo, waseneno gima kanisa ok en. Kanisa ok en Yesu Kristo, kata odoko ni seche moko iluonge ni “ringre mar Kristo.” Ok rach paro ni mae tiende ni kanisa

en fuonde mag Yesu Kristo – kata odoko ni mano ok en kamano, to e yo machielo en kamano.

Seche ma Paulo gi joote moko wuoyo kuom kanisa kaka “ringre mar Krsto,” gitiyo gi ngero mayot. *Soma* – en wach mawuok kuom dhok mar grik maen ringruok – to bende itiyo kode e dhokno kaka *koine*, ok mana kuom ringruok mar dhano kende to kuom kanyakla mar dhano bende.

Muma tiyo gi ngero ni kanisa en kaka ringruok mar dhano. Inyalo pime kod ringruok mar dhano e yore moko to ok kuom ringruok mar dhano wuon; kata ok kuom ringruok mane Kristo owuotho godo e piny kae. Ok en ringre mare, kata remo mare, kata ngima mare.

Yesu ne owacho ni obiro gero kanisa mare, mak mana ni kanisa ok en Yesu Kristo mana kaka ot moger ok en jagedo. En kanisa Mare. En kanisa mar Nyasaye mawuoyo kuome. To kata kamano kanisa ok en Nyasaye.

Mano kare ahinya, kanisa ok en Nyasaye. En ang’o?

Kanisa en kanyakla – to kae ema tungni magwa mang’eny wuoke.

Wach mawuok e dhok mar grik maen *ecclesia* en wach ma iloko seche duto e Muma manyien kaka kanisa. Mak mana ni ok e yo mayot ahinya. Mokwongo, *ecclesia* wuok kuom weche ariyo gi dhok mar Grik – *ek* (tiende ni “oko”) kod “*kaleo*” (tiende ni “abiro luongo”). Nyaka sani mano ni kare ahinya. Wach mawuok e dhok mar Grik miloko ni “kanisa” mawuok kuom “*shina*” tiende en “luongo.” Kane jogrik luongo ji e chokruok, ne gilunge ni kanyakla kata kanyakalani ne en *eklesia* – chokruok. Mano ema ne omiyo gi gudre e kanyakla achiel, to ka wanono wach ma en “kanisa” gilungore ni “kanyakla mar Nyasaye.”

En gima yot kawo muma mari kendo manyo wach mar “kanisa.” Tem loko wach mar kanyakla kamoro amora ma ibiroyude, to ibiro chako neno tiend paro mar kanisa kokadho kuom weche mang’eny mopogre.

Ka inyalo nono wach mar dhok mar Grik maen *eklesia*. ibiro neno weche ma gin thuolo ahinya. Kuom ranyisi, wachno oti godo e Tich Joote 19:32, 41, to onge loko

moriwo wach ma en kanisa kuom ndikoni. Kanyo kendo tiende en kanyakla maonge luoro.

E ndikoni, janeno wuoyo kuom “kanyakla makare,” manyalo bedo kawinjo weche machalo kaka mag od bura. Wach mar dhok mar Grik kuom kanyakla en *eklessia* mak mana ni en thuolo ni oken gima wawacho ka wawuoyo kuom “kanisa.”

Kanisa Mar Piny Duto

Achiel kuom ketho maduong’ ahinya mar din mar Jo-Kristo en puonj ni kanisa en mar piny duto (wach maen *katholik* tiende ni “piny duto”). Paro mantiere en ni nyalo bedo ni nitiere kanisa achiel mar adiera, kuom mano ja-Kristo moro amora nyaka bed e kanyakla mar kanisa achielno. Kanisa moro amora machielo kawanono maber to nyaka bed mana kanisa mar miriambo, to ng’at mantiere e kanyakla mar kanisa mar miriambo en Ja-Kristo ma jamiriambo.

Kanyakla mokwongo mar Jo-Kristo ne nitiere Jerusalem. Bang’e wayudo kanyakla machielo Antiokia. Bang’ kinde manok wayudo chokruok mathoth Darbe, Lustra, Ikoniam, kod Antiokia ma Pisidia. Bang’e kendo wayudo Paulo kandiko barua ni kanisa achiel mantiere Filipi. Wayudo machielo Thesalonike. Wayudo kanisni moko Korintho kocha, Roma, Efeso, Smurna, Thuatira, Pergamo, Sarde, Filadelfia, kod Laodikia.

Kuom adiera, nitiere kanisni mohingo 25 (kanyakla) e Muma Manyien.

Koro ere kaka ng’ato ang’ata nyalo wacho ni nitiere kanisa achiel kende mar adiera? Ginyalo wacho ni waduto wan e achiel kuom Kristo, maka mana ni bedo e achielni ok nyal bedo e kanyakla moseketho kata moselal. Wanyalo bedo kod jo-Kristo mag adiera e piny man kod Roho mar Kristo to kendo luwo chik, kod mamoko mantiere kod ketho ma mag-gi.

Ne wayudo kanye paro ni nitiere mana kanisa achiel kende mar adiera? En adiera ni puonj duto mar kanisa ok owuok kuom ndiko. Koro ne wayudo paro machalo kamae kanye?

Duoko nitiere thuolo e ite mag historia mar kanisa. Kata weche machuok mar it piero abich e *buk mar Muma mar Halley* fwenyo gik mang’eny.

E historia mare machon ahinya, kanisa ok en gimoro amora mak mana achiel. Duokono bor ahinya kod puonj kata kanyakla. Ne onge kod yo mar dhi nyime kod landruok mar kanisa mane okere e piny duto.

Tertullian (A.D 160-220), nondiko ni, “Wan jok manyoro. Kata kamano wapong’o loch mari, taonde magi, chulni magi, dhouidi magi, kambe magi, ute, kanyakla kod jotelo mag sirkal.” E giko mar senchari mar ariyo, Jo-Kristo mag kweth duto ne chopo machiegni gi nus mar ji mar Dola mar Jo-Rumi.

En wach miwuoro ka wang’iyo kwan matin mar Jo-Kristo mokwongo. Ne gionge kod gik lendo. Ne onge kaka ne ginyalo wuoyo e kor pinje duto mondo ginyal bet e kanyakla achiel. Ne gionge kod kanisni moger. Kinde mang’enny mag ndalogo, ne chunogi mondo gipond nikech ngimagi. Kata kamano Jo-Kristo ne nitiere e piny duto.

Eka ng’at miluongo ni Constantine nobiro kama ne gik moko timore.

Kane lweny mare mare kod wasigu dhi nyime mondo oyud loch otieno mar lweny mar Milvan Bridge, oko mar Roma (Oktoba 27, AD 312), [Constantine] noneno chieng’ mapodho e polo malo kod fweny mar msalaba mane ondik ni, ‘kuom ranyisini bed jaloch.’ Ne ochako lweny e bwo bandera mar Kristo kendo ne obedo jaloch e lwenyno ma mae nobedo okang’ mar lokruok e historia mar Jo-Kristo” (Buk mar Muma mar Halley ite 759).

Translated by Elijah Ogeda